

Camp de concentració de Sachsenhausen (Alemanya), on el fill gran de Stalin, Iàkov Djugaixvili (fotos de la dreta) va ser empresonat i va morir. La mort va ser pràcticament un suïcidi quan es va llançar a les tanques electrificades cridant al soldat que vigilava "Dispareu-me". A la dreta, al mig,

La traïció oculta del fill de Stalin

Durant dècades, alguns han sospitat que Iàkov Djugaixvili, el fill gran del dictador soviètic Iosif Stalin, es va rendir a les forces invasores alemanyes en comptes de ser capturat. Fitxers de l'arxiu rus ara suggereixen que les sospites poden ser certes.

És dimecres 14 d'abril del 1943, un vespre de primavera a Sachsenhausen, el camp de concentració que hi havia al nord de Berlín. Un home salta des d'una finestra de la barraca 3 al Camp Especial A.

El Camp Especial és una àrea per a presoners importants, separats de la resta de la població del camp. Fa 140 metres de llargada i 50 d'amplada, aïllat del camp principal per un mur de totxo. Una tanca de 2,6 metres d'alt voltatge evita que els reclusos no s'escapin.

L'home duu botes altes, pantalons militars i els cabells negres al descobert. "Caporal, caporal", crida al *Rotenführer* de les SS Konrad Hafrich, "Dispareu-me!".

Hafrich li diu que hauria de tornar a la barraca, però l'home continua.

Iakov al camp de concentració i, a sota, una vegada mort, contra la tanca.

“No sigui covard”, crida el presoner mentre camina cap a la tanca elèctrica. “Quan va agafar-se del filferro”, va dir Hafrich, “li vaig disparar com m’havia demanat”.

Són poc més de les 9 del vespre. L’home a la tanca és mort. El cos se li havia tornat rígid mentre saltava. La cama esquerra, gairebé la té horitzontal i la dreta, gairebé doblegada. El cos és deixat en aquesta posició per un temps considerable. És un cas delicat per al comandant del camp, Anton Kaindl, que l’ha notificat a l’Oficina Central de Seguretat del Tercer Reich a Berlín. Quan un oficial de les SS i dos professors arriben l’endemà, l’home mort és fotografiat, se’l treu del filferro de punxes i és transportat al crematori del camp.

N’examinen el cos. En l’informe escriuen que la bala va entrar al cap

quatre centímetres per darrere de l’orella dreta i va esmicolar el crani. Tot i això, segons els seus càlculs, la víctima ja havia mort abans de ser electrocutada per la tanca d’alt voltatge. El cos és cremat allà mateix i l’urna amb les cendres és enviada a l’Oficina Central de Seguretat del Tercer Reich juntament amb l’informe de la investigació i el certificat de defunció.

Al cap de vuit dies, el ministre d’Afers Estrangers, Joachim von Ribbentrop, rep una carta d’“afers secrets del Reich” del cap de les SS, Heinrich Himmler. La carta diu així: “Estimat Ribbentrop, t’adjunto un informe sobre el tret que va rebre el presoner de guerra Iakov Djugaixvili, fill de Stalin, quan intentava escapar-se del Camp Especial A a Sachsenhausen, prop d’Oranienburg”.

Presoner o traïdor? Durant dècades després d’acabada la guerra, no se sabia ben bé com havia mort Djugaixvili, el fill gran del dictador soviètic Iossif Djugaixvili, més conegut com a Stalin. Djugaixvili, un tinent de l’Exèrcit Roig, havia caigut en mans alemanyes l’estiu del 1941, però el seu pare va negar-se repetidament a incloure’l en cap intercanvi de presoners.

Va ser el 1968 quan van aparèixer uns documents al Departament d’Estat a Washington que van fer possible reconstruir els últims anys del presoner. Indiquen que el fill de Stalin va sucumbir a un brot de psicosi dins la presó i es va arribar a la conclusió que la seva mort havia estat equivalent al suïcidi.

Tot i això, hi ha una pregunta que encara no s’ha contestat: realment, van capturar els alemanys el fill de Stalin en combat el 1941 o va ser ell qui es s’hi va rendir? Va desertar aquest oficial de l’Exèrcit Roig, poc després del començament de la guerra? I si el seu pare ho sabia, i per això no va moure ni un dit per ajudar-lo?

A començament del 1940, el jurament militar de l’Exèrcit Roig deia: “Rendir-se a l’enemic és traïció”. Va ser una frase que va decidir el destí de desenes de milers de ciutadans soviètics. Molts dels que van tornar sans i estalvis del captiveri alemany al final de la guerra van ser executats a casa o van ser enviats a camps durant 25 anys.

Tot i això, ningú no va explicar als russos que el mateix fill de Stalin havia estat presoner dels alemanys des d’un mes després del començament de la guerra. Això volia dir que Iakov Djugaixvili era considerat un traïdor pel seu propi país.

Però, realment, se l’hi considerava? Fins i tot després de la mort de Stalin no se’n va parlar enlloc. La seva sort només va convertir-se en tema de discussió quan el líder del partit Mikhaïl Gorbatxov va obrir els arxius de Moscou al públic durant la *perestroika*, tot i que molts documents continuessin sent secrets.

El pare, el dictador. Avui dia, els documents encara són a l’arxiu central del Ministeri de Defensa rus a Podolsk, al sud de Moscou. *Der Spiegel* va tenir accés a l’arxiu Stalin. Un document de 389 pàgines explica la història d’un jove que va passar-se la vida a l’ombra del seu poderós pare i va acabar vivint només 35 anys. També proporcionen informació sorprenent sobre la vida familiar del dictador, setanta anys després de la batalla de Stalingrad.

A diferència dels seus germanastres Vassili i Svetlana, Iakov, a qui deien Iaixa, nascut el 1908, va ser resultat del primer matrimoni de Stalin amb una modista. El nen es va criar pràcticament sense pares. La mare va morir de tifus quan ell tenia 8 mesos i Stalin no li feia mai cas. Djugaixvili tenia tota la raó quan va dir a les autoritats que el seu pare era un “revolucionari professional”.

Iakov va ser incapaç de fer front a la pressió del seu poderós i desconsiderat pare. Però era popular entre les noies. Quan va acabar l’institut, el 1925, va anar a viure amb Zoia Gunina, una companya de classe de 16 anys filla d’un sacerdot ortodox.

Quan Stalin se’n va assabentar, en va fer un escàndol tan gran que una nit el seu fill de 18 anys va agafar una pistola a la cuina del seu apartament del Kremlin i va intentar disparar-se al cor. Però la bala no l’hi va tocar i, després de passar tres mesos a l’hospital, Iakov va fugir a Leningrad, on va estar-se amb familiars de la seva madrastra. Tot i això, es va casar amb Zoia.

L’abril del 1928, Stalin va escriure a la seva dona: “Digues-li a en Iaixa

Iosif Stalin mai no va voler incloure el seu fill en cap intercanvi de presoners amb els alemanys. La sospita que Iàkov Djugaixvili s'hagués lliurat als nazis pot ser la raó d'aquesta negativa.

que penso que s'ha comportat com un pinxo i un extorsionador amb qui ja no tinc res en comú i amb qui ja no vull cap mena de relació. Deixa'l viure on vulgui i amb qui vulgui. I. Stalin”.

Encara que la connexió entre pare i fill no es va tallar, Stalin es va enfadar pel seu comportament. Iàkov aviat ja vivia amb una altra dona i va tenir un fill.

Després d'acabar l'escola, Iàkov va anar a la Facultat dels Treballadors, un institut preparatori per a la universitat i a 23 anys es va matricular a l'Institut del Transport Djerjinski. Va acabar la carrera el 1935 i després va treballar un

any d'enginyer en una fàbrica de cotxes de Moscou, que es deia com el seu pare, abans d'ingressar a l'acadèmia d'artilleria de l'Exèrcit Roig.

Convertir-se en un oficial. “No entenc per què Iàkov es va convertir en oficial de carrera”, escrivia més tard la seva germanastra. “Era una persona molt pacífica, de bon cor, una mica maldestre, molt callat però per dins molt segur de si mateix i compromès. No tenia res en comú amb el seu pare excepte els ulls caucàsics en forma d'ametlla. No tenia cap talent especial. Era modest, simple i treballador.”

Iàkov no era com el seu pare i va intentar escapar-se desesperadament de la seva influència. Volia sortir de l'ombra prohibitiva de la família i ser un patriota, com molts altres, quan estava en perill el destí de la mare pàtria. Va rebutjar totes les ofertes de tractes especials.

Va ser voluntari de l'exèrcit el 1938, una elecció que també va ser una manera de fugir del seu pare. El 1938, finalment, es va casar amb la ballarina Iúlia Meltzer, una jueva d'Odessa. Iàkov l'havia coneguda en un restaurant i la seva filla Galina va néixer aquell mateix any. Stalin, novament, va ser incapaç de ser amable amb la seva jove. Iàkov va esdevenir tinent el 1940 i el 6 de maig del 1941 va rebre el diploma de l'acadèmia de l'artilleria. Va assumir el seu primer càrrec d'oficial tres dies més tard, com a comandant del 14è Regiment Howitzer de la 14a Divisió de Tancs.

A la foto de l'arxiu porta un uniforme de l'Exèrcit Roig amb insígnies al coll però sense xarxereta i també una corretja de pell per sobre del pit i l'espatlla. La boca i els ulls tenen un gest distès i els cabells, negres, els porta pentinats cap a enrere. La foto es va fer tot just sis setmanes abans que Hitler envaís la Unió Soviètica.

La guerra el va agafar de sorpresa mentre feia pràctiques de tir prop de Naro-Fominsk, una ciutat 70 quilòmetres a l'oest de Moscou. El seu regiment va ser mobilitzat i va començar a marxar cap a l'oest en direcció a Minsk i cap a l'enemic. No va poder veure el seu pare abans d'anar-se'n però sí que li va trucar. “Vés i lluita”, va dir Stalin al seu fill.

Enfrontar-se a la invasió alemanya. Però què volia dir lluitar el juny del 1941? L'exèrcit era un caos i els soldats soviètics eren enviats al front sense preparació prèvia. En les tres primeres setmanes, 1,3 milions de soldats de l'Exèrcit Roig van morir en batalla o van ser capturats.

La divisió de Iàkov també marxava cap al seu final i el seu trajecte es pot reconstruir amb l'ajuda dels documents. Els informes diaris dels oficials polítics als líders de l'exèrcit van plens de propaganda però també contenen traços d'incertesa i desesperació.

“28 de juny: Els soldats i comandants estan ansiosos per entrar en batalla amb els assassins feixistes... Tot i això, l'estat d'ànim també és negatiu: diuen que els alemanys són molt experimentats i que és difícil enfrontar-s'hi... Falten uns 300 homes de la secció de lideratge mitjà de la divisió, 800 suboficials, un 35% dels camions previstos i només el 24% dels camions cisterna i el 53% dels vehicles armats són aquí.”

Els russos van llançar una contraofensiva a les 4 de la matinada el 7 de juliol, però els alemanys van destruir la meitat dels seus tancs i 200 soldats van morir a les flames. La bateria de Iàkov va disparar als alemanys des d'un turó prop del límit del bosc però aviat ja no es va sentir més. Al vespre, es va informar de la desaparició d'Abalaixov, el comandant del regiment.

Quatre dies després de sobreviure a la tempesta de foc, Iàkov i el que quedava de la seva unitat van tornar a aparèixer. En una nota al cap de la divisió, escrita amb llapis, el seu superior va dir que Djugaixvili era “especialment valent” i el va recomanar, junt amb 50 homes més de la divisió, perquè rebés una medalla.

Quan els alemanys van capturar Vitebsk, avui dia a Bielorússia, el 9 de juliol, el cos de l'exèrcit soviètic es va començar a retirar. Iàkov i la seva unitat tenien la tasca de cobrir la retirada.

El matí del 14 de juliol devia ser un infern per a Iàkov i els seus homes. Els alemanys atacaven la ciutat de Iartsevo amb 30 avions. Els tancs russos explotaven i els camions cisterna de darrere seu també.

Segons els informes del personal d'aquell vespre, no hi havia cap informació sobre el parador del 14è regiment Howitzer.

Iàkov Djugaixvili, el fill de Stalin, també havia desaparegut.

Desaparició i captura. El 28 de juliol el comissari de la brigada Alexei Rumianzev va escriure a màquina una carta de tres pàgines al director polític de l'Exèrcit Roig. La desaparició del fill de Stalin s'havia convertit en un assumpte molt important. Rumianzev sabia que l'informe acabaria a la taula de Stalin, així que va insistir que l'exèrcit havia tractat el fill del líder amb cautela.

Soldats alemanys al front de l'est i un bombardier alemany Junckers Ju 87. Als arxius de l'exèrcit de l'aire de l'Alemanya nazi hi havia documents sobre l'interrogatori al fill de Stalin.

Svetlana, la filla de Stalin, diu que el dictador estava convençut que Iàkov Djugaixvili s'havia rendit als alemanys instigat per la seva dona Iúlia, i la va fer empresonar: "Aquesta idea tan estúpida va fer que Iúlia passés diversos anys a la presó".

Rumianzev va escriure que l'exèrcit: "des del principi havia intentat assignar el camarada Djugaixvili al personal del regiment però que havia insistit tossudament ser nomenat comandant de la bateria. El camarada Djugaixvili fins i tot va demanar al comissari del regiment que accelerés el procés d'acceptació a la bateria".

La carta descriu el comportament de Iàkov al front com a "impecable i valent." Quan la seva unitat va ser bombardejada pels feixistes, explicava Rumianzev en una carta, el cap de la divisió d'operacions va oferir portar-lo a una zona segura. Però, segons es diu, el camarada Djugaixvili va respondre: "Només me n'aniré amb la meva bateria".

El 21 de juny, la divisió va enviar una unitat de motocicletes a la zona on es creia que hi havia el fill de Stalin. Els homes es van trobar el soldat Popuride, de l'Exèrcit Roig, que havia acon-

seguit escapar-se amb Iàkov. La carta de Rumianzev diu: "Tots dos junts van enterrar la seva documentació i es van posar roba de civils. Quan van arribar vora el llac, el camarada Djugaixvili va dir a Popuride que continués perquè ell volia descansar una estona". El que descriu Rumianzev suggereix que Iàkov es va deixar capturar.

El 25 de juliol, un grup d'agents d'intel·ligència es van proposar trobar Iàkov, però també van tornar amb les mans buides. En aquell moment Iàkov ja era en mans alemanyes.

L'interrogatori. El primer interrogatori de Djugaixvili va tenir lloc el 18 de juliol. Acabada la guerra, els soviètics van trobar l'informe original de l'interrogatori als arxius del Ministeri de l'Aviació, a Berlín. El document ofereix un breu tast de la ment del jove oficial. Tot i que el fill de Stalin fos orgullós i defensés el sistema polític del

Segons la seva filla, Iossif Stalin pensava que el fill gran s'havia rendit als alemanys

seu país, no va amagar en cap moment la seva decepció dins l'exèrcit soviètic, el comandant en cap del qual era el seu propi pare:

"Quan estaven assetjats, s'espantaven tant que tothom sortia corrents en direccions diferents... No teníem cap mapa. En la nostra unitat tot s'organitzava malament i amb poca cura... La divisió no estava gens preparada per a entrar en guerra..."

"Pregunta: 'Com afectava això el lideratge?'"

”Djugaixvili: ‘Eren totalment inútils perquè es passaven tot el temps en els camps de batalla. Durant tres anys no vam fer res més que això. Vam perdre el 70% dels tancs’.

”Pregunta: ‘Quins motius fan que el teu exèrcit sigui tan incapaç en batalla?’

”Djugaixvili: ‘Els bombarders Stuka alemanys, les decisions imprudents dels nostres líders, les accions estúpides i idiotes... Enviaven les unitats cap al foc, directament cap al foc’.”

Hi ha un altre segment de l’interrogatori que és molt significatiu: quan els alemanys parlen sobre el paper dels jueus amb Iàkov.

“Djugaixvili: ‘Si em baso en la meua experiència personal, us puc dir que els russos mai no han mostrat cap simpatia pels jueus... Els jueus i els gitanos són el mateix; simplement no volen treballar. En la seva opinió, fer negocis és el més important. El jueu no vol treballar perquè no pot.’”

El que va dir el fill de Stalin sobre els jueus reflectia una opinió popular a la Unió Soviètica. Tanmateix, sonava especialment desconcertant perquè la seva dona Iúlia era jueva. Quan els alemanys li van preguntar si se li havia de fer saber, a ella, que l’havien capturat, Djugaixvili va dir: “Si em voleu fer un favor, no ho feu”. Potser sabia el que li esperava a ella.

De fet, aquella primavera Stalin va detenir Iúlia Djugaixvili. “La filla de laiaxa es quedarà amb tu de moment”, va dir a la seva filla Svetlana, referint-se a la filla de Iàkov, Galina. “Sembla que la seva dona és una persona deshonest i ho hem d’investigar”.

Opinions sobre el destí de Iàkov.

Svetlana Allilúieva va escriure en les seves memòries que el seu pare creia que Iàkov s’havia rendit als alemanys instigat per la seva dona. “Aquesta idea tan estúpida va fer que Iúlia Isaakovna passés diversos anys a la presó. Primer a la Lubianka, amb interrogatoris nocturns constants, la cambra de gel i el llum elèctric que mai no s’apagava. Després va anar a parar a la presó de la ciutat d’Engels i més tard un altre cop cap a Moscou, a la presó Lefortovo”.

Quan es tractava del seu fill, Stalin sempre tenia sospites. L’hivern del 1943, després de la batalla de Stalingrad, va dir a Svetlana que els ale-

Manifestació en record de Stalin (Moscou, el 2010). Molts no creuen que el seu fill fos capturat.

manys havien proposat intercanviar Iàkov per uns presoners alemanys. Segons Svetlana, el seu pare va dir: “No negociaré amb ells”.

En les seves memòries, Gregori Júkov, el guanyador de la batalla de Berlín, descriu un passeig que va fer amb Stalin durant el qual ell havia preguntat al líder soviètic sobre Iàkov. Segons Júkov, Stalin no va dir res durant una estona i després va contestar: “Iàkov no s’escaparà del captiveri. Els feixistes li dispararan”.

Júkov també deia que Stalin patia per la sort del seu fill, però sembla poc probable. Quan, més tard, el director Mikheil Chiaureli, al 1949, va rodar la pel·lícula *La caiguda de Berlín*, va intentar representar Iàkov Djugaixvili com un heroi tràgic de la guerra, però Stalin li ho va impedir. I quan Stalin va rebre un telegrama de l’administració militar soviètica a Alemanya el 1945 que l’informava sobre la recerca de les restes del seu fill, no va ni contestar.

L’odissea de Djugaixvili pels camps de concentració alemanys va durar almenys dos anys. Des de Hammelburg, a la regió francònica de Baviera, se’l va transferir a Lübeck, al nord d’Alemanya, la primavera del 1942, just quan els britànics van començar a bombardejar la ciutat. Després se’l va enviar a l’est al camp de concentració de Sachsenhausen.

Els anys abans de la seva mort estan ben documentats. Tot i això, avui dia molts russos no creuen que el fill de Stalin fos capturat pels alemanys. Alguns creuen que més tard va fugir a Itàlia, els Estats Units o el Canadà, mentre que uns altres estan convençuts que va anar a l’Iraq i que es va casar amb algú de la família del dictador Saddam Hussein.

La seva filla Galina, que va veure per últim cop el seu pare quan tenia tres anys, també creia que els alemanys havien ensenyat al món una persona que s’assemblava molt al seu pare però que no l’era i que el seu pare havia estat assassinat en una batalla molt desequilibrada de forces a mitjan juliol del 1941. Els alemanys simplement n’havien comprat la documentació, insistia Galina.

Evidentment, els documents contradueixen aquestes afirmacions, però hi ha un motiu pel qual mai no ha acabat l’especulació sobre la mort de Iàkov: l’urna que contenia les cendres de l’home a qui havien disparat a Sachsenhausen va arribar a Berlín, però una vegada allí va desaparèixer misteriosament juntament amb els últims rastres de Iàkov Djugaixvili.

Christian Neef

© *Der Spiegel*

Traducció de Laura Carreras